

Vjenceslav Rupčić

[povijest/germanistika]

Povodom smrti Rudolfa Vierhausa

U Berlinu je 13. listopada 2011. godine preminuo njemački povjesničar Rudolf Vierhaus koji je ostavio velik trag u njemačkoj historiografiji druge polovice prošloga stoljeća. Posebice su zapamćeni njegovi radovi na temu njemačke povijesti i patriotizma iz razdoblja prosvjetiteljstva, koja mu je predstavljala središnji predmet interesa tijekom njegove duge i nadasve plodne znanstvene karijere. No, on kao svestrani znanstvenik nije bio ograničen samo tom temom, već je napisao i čitav niz radova na razne teme iz 19. i 20. stoljeća. Ponajviše se bavio temama iz novije društvene i kulturne povijesti, istovremeno ih povezujući s poglavljima iz političke i vojne znanosti te ostalim granama povijesne znanosti. Svojoj znanstveno-istraživačkoj djelatnosti pridodao je dugotrajnu i uspješnu karijeru sveučilišnog profesora. Vierhaus također sudjeluje u reformi visokog školstva u Njemačkoj te time pridonosi poboljšanju kvalitete i organizacije studija povijesti, proučavajući razvoj metodike povijesti u nastavi od 18. i 19. stoljeća do novijeg razdoblja.

Rudolf Vierhaus rođen je 29. listopada 1922. godine u Wanne-Eickelu. Majka mu je umrla kad je imao četiri godine te je odrastao uz brata i samohranog oca, a odgojila ga je njegova baka. Vierhaus je odrastao u malograđanskoj radničkoj obitelji; njegov otac nije bio član niti jedne stranke.¹ Premda je odrastao u apolitičnom okruženju, nakon izbijanja Drugoga svjetskog rata dobrovoljno ulazi u njemački Luftwaffe, „um als Soldat zu einem Truppenteil nach Wunsch und Wahl zu kommen.“² Nakon borbi na istočnom frontu u činu poručnika 1944. godine ratuje protiv Saveznika u Normandiji i Belgiji pri čemu biva teško ranjen te završetak rata dočekuje u ratnom zarobljeništvu u Francuskoj. Iskustvo stečeno u ratu zauvijek ga je obilježilo. Sam je rekao: „Ich stellte fest, daß ich die pathetische Sprache von Nation, Vaterland, Heldentum nicht mehr sprechen, nicht mehr in Gemeinschaften leben, nicht mehr im Chor singen konnte und wollte.“³ Nakon povratka u Njemačku 1949. godine upisuje studij povijesti, germanistike i filozofije na sveučilištu u Münsteru. Ondje na njega

posebice utječu novovjekovni povjesničar Kurt von Raumer i socijalni povjesničar Werner Conze putem kojeg Vierhaus dolazi u doticaje s radovima tadašnjih velikana ranonovovjekovne historiografije, Ottom Brunnerom i Fernandom Braudelom.⁴ Doktorirao je 1961. godine s temom „Deutschland im Zeitalter der Aufklärung.“ Tri godine kasnije prihvaća mjesto profesora na novoosnovanom Ruhrskom sveučilištu gdje je uvelike pripomogao oblikovanju Katedre za povijest te Povijesnog instituta (Historisches Institut) pri čemu je jak naglasak stavio na uzdržavanje nadarenih studenata. Od sedamdesetih godina nalazio se i na čelu Max-Planck-Instituta za povijest u Göttingenu kojim je dodatno proširio međunarodnu suradnju na čitavom nizu projekata, a napose odnosima između njemačke i francuske historiografije te poboljšanju suradnje s izraelskim povjesničarima.⁵

Nakon ponovnog ujedinjenja Njemačke početkom devedesetih godina, sudjeluje na povezivanju istočnonjemačke historiografske tradicije s onom zapadnonjemačkom. Ujedno ima važnu ulogu u raznim njemačko-slovačko-češkim povijesnim komisijama koje su zajednički proučavale povijest tih naroda s posebnim naglaskom na 20. stoljeće. Za svoje zasluge dodijeljena su mu brojna odlikovanja, među kojima i veliki križ za zasluge Savezne Republike Njemačke te medalja za zasluge prve klase Republike Češke koju mu je osobno dodijelio Vaclav Havel.

Svojim znanstvenim radovima Vierhaus je obuhvatio čitav niz tema, osobito onih iz novije njemačke povijesti. U počecima svojeg znanstvenog djelovanja, 1964. godine objavljuje rad u kojem se pozabavio pitanjem fašizma, tj. pojmom *faschistisches Führertum* (fašističko vodstvo). Vierhaus tada ujedno zastupa svoje mišljenje da je proučavanje fenomena fašizma u europskim državama između dva rata još uvijek u povojima te da je neophodno odgovoriti na pitanja međudjelovanja, odnosno obostranog utjecaja između različitih tipova fašizama u Europi. Ističe nužnost sustavne kategorizacije fašističkih poredaka, uz pomoć kojeg bi se mogle povući paralele između istih te potom i odrediti točniju definiciju pojma *das internationale Faschismus* (međunarodni fašizam).⁶ Vierhaus se također bavio i epizodama iz povijesti same njemačke historiografije pa primjerice 1968. godine u svom radu „Walter Frank und die Geschichtswissenschaft im nationalsozialistischem Deutschland“, postavlja pitanje o njemačkoj historiografiji u vrijeme nacionalsocijalizma. Tim radom naglašava potrebu kritičkog osvrta na povijesnu znanost u službi politike i propagande te objašnjava potrebu za „die kritische Auseinandersetzung der gegenwärtigen Geschichtswissenschaft mit ihrer jüngsten Vergangenheit.“⁷ Posebno se istaknuo na polju društvene povijesti unutar čijih okvira pokazuje veliko zanimanje za povijest njemačkih staleža *Ständegeschichte* te upućuje znanstvenu zajednicu na daljnje proučavanje fenomena kako društvene, tako i političke povijesti ranog novog vijeka. Vierhaus se profilirao kao jedan od vodećih njemačkih ranonovovjekovnih stručnjaka, a njegovo djelo *Staaten und Stände. Vom Westfälischen Frieden bis zum Hubertusburger Frieden 1648 bis 1763.* ugledni povjesničar Eberhard Weis opisat će riječima: „Es ist zweifellos die beste moderne Gesamtdarstellung der deutschen Geschichte von 1648 bis 1763.“⁸ Značajna je i Vierhausova izdavačka djelatnost, a posebno se ističe dnevnik barunice Spitzemberg koji čitaocu daje kritički te ujedno i zanimljiv osvrt na život najviših njemačkih društvenih slojeva. U dnevniku se opisuje i političko ozračje druge polovice 19. stoljeća te se time on pokazao vrsnim izvorom za ovo razdoblje

njemačke povijesti.⁹ Uz spomenutu izdavačku djelatnost, Vierhaus je značajne uspjehe polučio i na polju leksikografije. Njegovo shvaćanje društvene povijesti bilo je usko povezano s novom kulturnom historijom koju je koristio kako bi otkrio nove aspekte promjena čovjekovih životnih svjetova, *Lebenswelt*, pojma koji je često povezivao sa svojim istraživanjima.¹⁰ Vierhaus je u skladu s tadašnjom francuskom historiografijom oko časopisa *Annale*, i odraza koje je pratio preko Wenera Conzea i Otta Brunnera, povijest shvaćao kao nauku o čovjeku i čovjekovom djelovanju u vremenu te promjenama koje je izazvao.¹¹

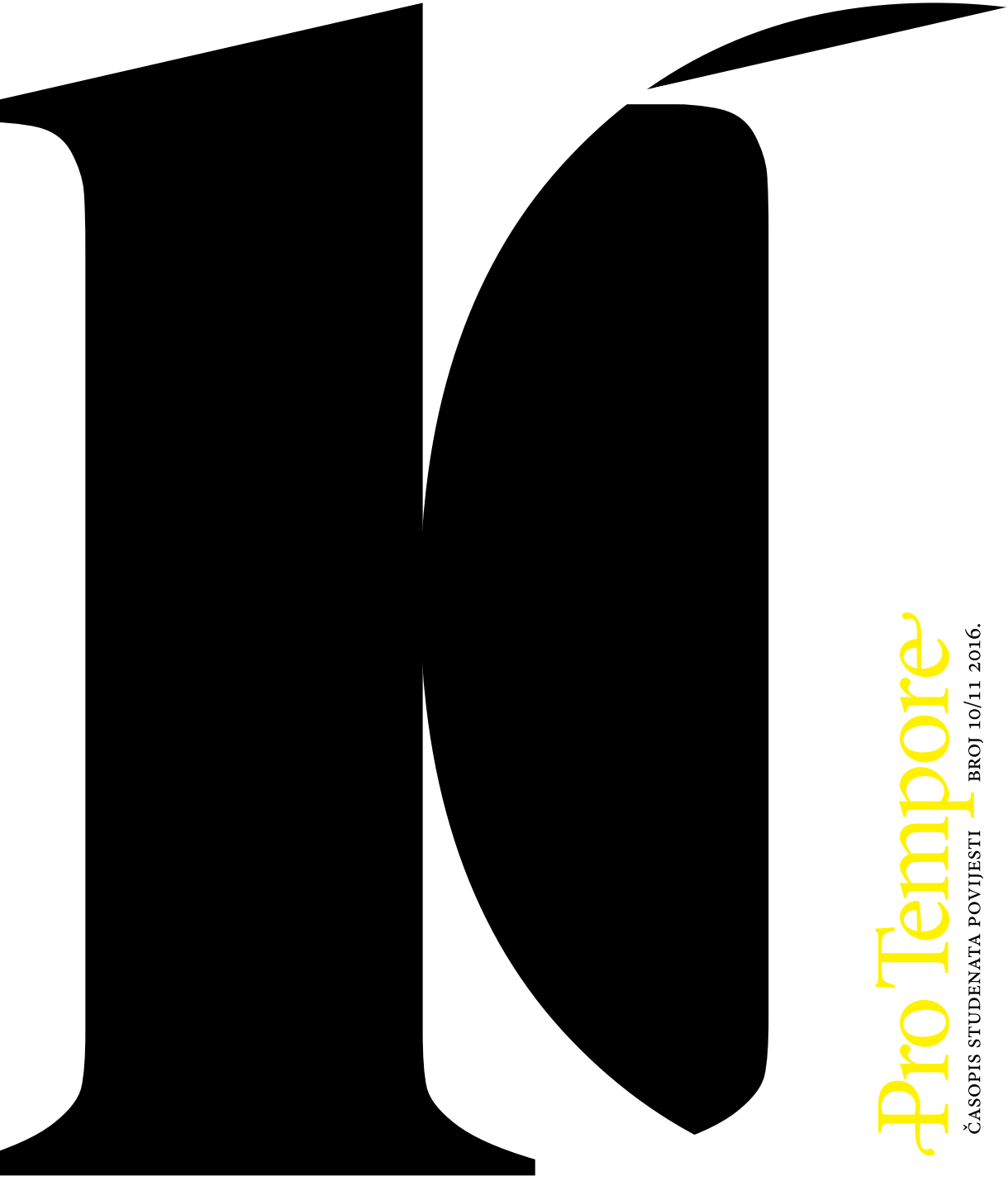
Za njega je bilo karakteristično stalno nastojanje da se dodatno poboljšaju i usavrše metode suvremene historiografije te je Vierhaus u vezi s time jednom prilikom izjavio da „novi interesi za spoznajom, i iz toga proizašla pitanja, često unaprijeđuju proces povijesnog istraživanja više od otkrića novih izvora i metoda.“¹² Dio svojih radova posvetio je još jednom znamenitom njemačkom povjesničaru, Leopoldu von Rankeu. Vierhaus u jednom od tih radova za temu uzima Rankeovo dvojako shvaćanje povijesne znanosti. Ranke smatra da se povijest razlikuje od ostalih znanosti upravo u činjenici da povijest obuhvaća aspekte ne samo jedne znanstvene discipline, već da je ujedno i umjetnost: „die Historie ist zugleich Kunst und Wissenschaft.“¹³

Rudolf Vierhaus jedan je od vodećih njemačkih poslijeratnih povjesničara koji je zahvaljujući širokom obrazovanju i raznim područjima interesa uspio u svojim radovima studiozno razložiti stanovita pitanja i probleme te istovremeno zadržati jednu širu perspektivu. Istaknuo se, ne samo kao vrstan poznavatelj njemačkog ranonovovjekovlja, već i u ostalim područjima suvremene njemačke povijesti. Kao član brojnih odbora i komisija te kao vodeća osoba Max-Planck Instituta od 1971. do 1990. godine, Vierhaus je pripomogao etabliranju njemačke historiografije u periodu nakon Drugoga svjetskog rata. Svojim angažmanom na području reformi obrazovanja, radom na brojnim sveučilištima, sudjelovanjem u procesu znanstvenog sjedinjavanja njemačkog zapada i istoka, Rudolf Vierhaus ostavio je dubok trag u njemačkoj historiografiji 20. stoljeća.

Bilješke:

- 1 Rudolf Vierhaus. *Vergangenheit als Geschichte* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.), 487.
- 2 Rudolf Vierhaus. *Vergangenheit als Geschichte* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.), 499.
- 3 Rudolf Vierhaus. *Vergangenheit als Geschichte* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.), 499-500. „Ustvrdio sam da patetičnim jezikom o naciji, domovini i jezika više ne mogu i ne želim govoriti, živjeti ga u zajednicama te ga pjevati u zboru.“
- 4 Rudolf Vierhaus. *Vergangenheit als Geschichte*. (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.), 501.
- 5 Harthmut Lehman-Otto Gerhard Oexle. *Vorwort*, u: *Erinnerungsstücke*, ur. Otto Gerhard Oexle (et.al.) (Wien: Böhlau Verlag, 1997.), 8.
- 6 Rudolf Vierhaus, „Faschichtisches Führertum: Ein Beitrag zur Phänomenologie des europäischen Faschismus“, *Historisches Zeitschrift* 198/6 (1964.), 614.
- 7 Rudolf Vierhaus. „Walter Frank und die Geschichtswissenschaft im nationalsozialistischem Deutschland“, *Historisches Zeitschrift* 207/12 (1968.), 618. „.... kritičkim razračunavanjem suvremene povijesne znanosti sa svojom najnovijom prošlošću.“
- 8 Eberhard Weis, Iz prikaza: *Staaten und Stände. Vom Westfälischen Frieden bis zum Hubertusbürger Frieden 1648 bis 1763*. *Historisches Zeitschrift* 244/4 (1987.), 435; „(ovo djelo) bez sumnje jest najbolji suvremeni cjelokupni pregled njemačke povijesti od 1648 do 1763.“

- 9 Rudolf Vierhaus. *Am Hof der Hohenzollern: aus dem Tagebuch der Baronin Spitzemberg, 1865-1914.* (München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1965.).
- 10 Rudolf Vierhaus-Roger Chartier. *Wege zu einer neuen Kulturgeschichte* (Göttingen: Wallstein Verlag, 1995.), 8-9, 18.
- 11 Rudolf Vierhaus. *Vergangenheit als Geschichte* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.), 17-29.
- 12 Rudolf Vierhaus, „Land, Staat und Reich in der politischen Vorstellungswelt deutscher Landestände im 18. Jahrhundert“, *Historische Zeitschrift* 223/8 (1976.), 40.
- 13 Rudolf Vierhaus, „Geschichtsschreibung zwischen Wissenschaft und Kunst“, *Historische Zeitschrift* 244/4 (1987.), 287. Vierhaus je ujedno autor i nekolicine drugih članaka o Leopoldu von Rankeu, između ostalog i kratkog priloga u enciklopedijskom nizu *The New Encyclopedia Britannica*, sv. 15. Chicago, London: *Encyclopedia Britannica*, 1974. 506-508. „povijest je istovremeno umjetnost i znanost.“

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI - BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
Godina VIII, broj 10-11, 2016.

Glavni i odgovorni urednik

Tomislav Brandolica

Zamjenik glavnog urednika

Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo

Tomislav Brandolica, Marta
Fiolić, Kristina Frančina, Marko
Lovrić, Valentina Nedeljko, Nikola
Seiwerth, Filip Šimetin Šegvić

Urednici pripravnici

Zvonimir Plavec, Vjenceslav
Rupčić, Porin Šćukanec Reznicek

Redakcija

Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Valentina Nedeljko, Zvonimir
Plavec, Vjenceslav Rupčić, Nikola
Seiwerth, Porin Šćukanec Reznicek,
Filip Šimetin Šegvić

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Tomislav Galović
dr. sc. Ivo Goldstein
dr. sc. Iskra Iveljić
dr. sc. Tvrtko Jakovina
dr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Drago Roksandić
Marie Scatena, MA
akademik Arnold Suppan
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ Šoljan

Lektura i korektura

Gabrijela Detelj
Marta Fiolić
Ana Jelić
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić

Dizajn i priprema za tisak

DZN studio

Prijevodi s engleskog jezika

Tomislav Brandolica
Tina Miholjančan, prof.
Marija Marčetić
Ivan Markota
Krešimir Matešić
Judita Mustapić
Kristina Videković

Prijevodi s njemačkog jezika

Mirela Landsman Vinković
Filip Šimetin Šegvić
Azra Plićanić Mesić

Prijevodi s francuskog jezika

Jasna Čirić, prof.
Marta Fiolić
Marija Galić
Tea Šimičić

Prijevodi s talijanskog jezika

Tihana Filipčić
Loretta Lanča

Izdavač

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb

Tisak

Mediaprint – Tiskara Hrastić

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja
uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su omogućili:

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
Studentski zbor
Sveučilišta u Zagrebu

Privatne donacije:

Vesna Miović, I. P., M. Č.

Redakcija časopisa Pro tempore
svim se donatorima iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci!

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
tomislav.brandolica@gmail.com